

УДК: 631.155.2:658.8

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ ГАЛУЗІ АПК В УКРАЇНІ

Пужай-Черета А. В., аспірантка, Класичний приватний університет, м.Запоріжжя

Пужай-Черета А.М. Проблеми та перспективи реформування галузі АПК в Україні.

В статті зазначено, що агропромисловий комплекс України являє собою складну багаторівневу ієрархічну систему, розвиток якої визначається насамперед тенденціями і параметрами функціонування економіки країни в цілому. Наголошується, що вирішити безліч задач, які стоять перед АПК України, можливо тільки за рахунок інноваційного розвитку галузі, зокрема підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва. Проаналізовано сучасний стан розвитку АПК в Україні. Доведено, що реформування АПК України гостро потрібне, щоб наблизити модель господарювання вітчизняного сільського господарства до кращих сучасних світових стандартів. Причому, істотну роль в реформуванні має бути відведена впровадженню системних моделей господарювання в аграрній сфері.

В статті наведені етапи Комплексної стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій на 2015-2020 рр., висвітлені проблеми та перспективи розвитку галуззі, а саме: пошук інноваційних рішень пов'язаних з мінімізацією витрат на прибирання, транспортування, зберігання і переробку сільськогосподарської продукції; впровадження передових моделей ведення бізнесу, в першу чергу, ґрунтованих на мережевій економіці; побудова ефективних моделей взаємодії науки і успішного бізнесу; розробка заходів, стимулюючих процеси кооперації дрібних і середніх фермерів; роботу пов'язану з розширенням існуючих і вихід на нові ринки збуту продукції аграріїв України; роботу пов'язану з підвищенням якості підготовки молодих фахівців в області АПК, у тому числі і за рахунок обміну досвідом з провідними економіками світу; реформування АПК України.

Зазначено, що дерегуляція аграрної галузі є передумовою покращення ведення бізнесу та успішного реформування сільського господарства України. Однак дерегуляція, як і будь-яка ініціатива, має проводитися з урахуванням особливостей українського ринку, вимог до харчової та продовольчої безпеки і відповідати стандартам ЄС.

Puzhay-Chereda A. Problems and prospects of reforming the field of agriculture in Ukraine.

The article states that the agricultural sector of Ukraine is a complex of multilevel hierarchical system, which development is determined primarily by trends and parameters of the economy in general. It is noted that to solve many problems facing the agricultural sector of Ukraine is possible only at the expense of innovations, including improving the competitiveness of agricultural production. The current state of agricultural development in Ukraine is analyzed. It's proved that the reform of AIC of Ukraine is urgently needed and it would bring economic model of domestic agriculture to the best contemporary world standards. Moreover, a significant role in the reform should be given to the introduction of system models of management in agriculture.

The stages of the Comprehensive strategy to develop agriculture and rural areas in 2015-2020 are presented in the article. The problems and prospects of the industry are shown, such as the search for innovative solutions associated with minimizing the cost of cleaning, transportation, storage and processing of agricultural products; the introduction of advanced business models in the first place, studies based on network economics; building effective models of interaction between science and business success; development activities that stimulate processes of

cooperation of small and medium farmers; work related to the expansion of existing and entering new markets for farmers' production Ukraine; work related to improving the quality of training of young specialists in the field of agriculture, including through the exchange of experiences with leading world economies; reform the agricultural sector of Ukraine.

It's stated in the article that deregulation of the agricultural sector is a prerequisite for improving the business and successful agricultural reform in Ukraine. However, deregulation, as any initiative should take into account the peculiarities of Ukrainian market requirements for food and food security, and comply with EU standards.

Пужай-Черета А.М. Проблемы и перспективы реформирования АПК в Украине.

В статье обосновывается, что агропромышленный комплекс Украины представляет собой сложную многоуровневую иерархическую систему, развитие которой определяется, прежде всего, тенденциями и параметрами функционирования экономики страны в целом. Отмечается, что решить множество задач, которые стоят перед АПК Украины, возможно только за счет инновационного развития отрасли, в частности повышение конкурентоспособности сельскохозяйственного производства. Проанализировано современное состояние развития АПК в Украине. Доказано, что реформирование АПК Украины остро нуждается, в том, чтобы модель отечественного сельского хозяйства приблизить к лучшим современным моделям относительно мировых стандартов. Причем, существенную роль в реформировании АПК, должна быть, отведена внедрению системных моделей хозяйствования в аграрной сфере.

В статье приведены этапы комплексной стратегии развития сельского хозяйства и сельских территорий на 2015-2020 гг. Освещены проблемы и перспективы развития отрасли, а именно: поиск инновационных решений связанных с минимизацией затрат на уборку, транспортировку, хранение и переработку сельскохозяйственной продукции; внедрение передовых моделей ведения бизнеса, в первую очередь, основанных на сетевой экономике; построение эффективных моделей взаимодействия науки и успешного бизнеса; разработка мероприятий, стимулирующих процессы кооперации мелких и средних фермеров; работу, связанную с расширением существующих и выход на новые рынки сбыта продукции аграриев Украины; работу, связанную с повышением качества подготовки молодых специалистов в области АПК, в том числе и за счет обмена опытом с ведущими экономиками мира; реформирования АПК Украины.

Отмечено, что дерегуляция аграрной отрасли является предпосылкой улучшения ведения бизнеса и успешного реформирования сельского хозяйства Украины. Однако дерегулирование, как и любая инициатива, должна проводиться с учетом особенностей украинского рынка, требований к пищевой и продовольственной безопасности и соответствовать стандартам ЕС.

Постановка проблеми. Нинішнє реформування агропромислового комплексу (АПК) України проводиться в умовах загальноекономічної кризи. Однією з основних умов виходу з економічної кризи і підвищення ефективності господарювання в агропромисловому комплексі є прогресивне реформування його економіки, пошук нових високоефективних механізмів його трансформації, сучасних форм господарювання і стабілізації соціальної ситуації.

Розвиток АПК потребує постійного поліпшення організаційно-економічного забезпечення, що зумовлюється сукупністю довгострокових економічних, політичних, соціальних, екологічних цілей. Лише постійно удосконалюючи механізм організаційно-економічного забезпечення розвитку галузі, керуючись перспективами на майбутнє, можна досягти поставлених цілей щодо національної продовольчої безпеки, формування сучасного та необхідного ринку сировини для промисловості, підвищити експортний потенціал, необхідних умов для життєдіяльності сільського соціуму.

Складність ситуації полягає в тому, що розв'язанню цієї проблеми перешкоджає: недостатня системність гармонізації організаційної та економічної компоненти аграрної реформи; незавершеність науково-теоретичних обґрунтувань аграрної реформи в країні.

Сьогодні в Україні тривають безліч дискусій щодо її інтеграційного вибору. Цю проблему Україна, на відміну від інших держав, розв'язує по-особливому. Інтеграційний вибір будь-якої країни має щонайменше три аспекти: правовий, економічний, політичний. Для України, яка порівняно недавно здобула незалежність, ці три аспекти мають особливе значення. Правовий аспект – це збереження суверенітету і державності. Економічний – розвиток країни і добробут народу. Політичний аспект - це забезпечення цивілізаційного майбутнього українського суспільства [1].

Агропромисловий комплекс країни являє собою складну багаторівневу ієрархічну систему, розвиток якої визначається насамперед тенденціями і параметрами функціонування економіки країни в цілому. Тому, вирішити безліч задач, що стоять перед АПК України, можливе тільки за рахунок інноваційного розвитку галузі, зокрема підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проблеми ефективної реалізації реформ в АПК знайшли відповідне відображення в наукових працях В. Амбросова., В. Андрійчука, І. Лукінова, Ю. Новікова, В. Юрчишина.

Основною умовою подолання кризових явищ в АПК є обґрунтування його подальшого перетворення з урахуванням особливостей економіки.

Значну увагу вирішенню багатьох проблем АПК приділили у своїх наукових працях В. Бойко, В. Галушко, В. Геєць, М. Дем'яненко, В. Кропивко, В. Зіновчук, П. Саблук, О. Шкільов та ін.

На важливість проблем продовольчої безпеки як пріоритету агропродовольчої політики вказують праці О. Гойчук, Л. Дейнеко, О. Зеленської, Б. Пасхавера, О. Шебаніна та ін.

Проблеми забезпечення конкурентоспроможності продукції розглядаються у працях: П. Беленького, М. Долішнього, І. Должанського, С. Ільєнкової, З. Загородньої, В. Крамаренко, Б. Кваснюка, О. Прокопенко, В. Семиноженка, О. Тищенко, Б. Холода. Проте, питання конкурентоспроможності продукції АПК потребують постійного вивчення.

Мета статті – аналіз сучасного стану АПК України, визначення проблем та перспектив реформування галузі.

Виклад основного матеріалу

Аграрний сектор є важливою стратегічною галуззю української національної економіки, на якій ґрунтується продовольча безпека і продовольча незалежність держави. Аграрний сектор забезпечує робочими місцями велику частину сільського населення країни.

Аграрний сектор забезпечує населення продуктами споживання, і довго забезпечувала позитивне зовнішньоторговельне сальдо, і при цьому економічні можливості його використовуються не повністю. Тому важко переоцінити важливість подолання тих проблем, які виникли в розвитку АПК останнім часом.

Сьогодні АПК України переживає не найкращі часи. Падіння агровиробництва в Україні у січні-лютому 2016 р. знизилась на 2,1 % порівняно з відповідним періодом 2015 р. Зокрема, сільськогосподарські підприємства протягом звітного періоду скоротили виробництво на 2,4 %, а населення – на 1,7 %. У лютому в порівнянні з січнем сільгоспвиготовлення знизилася на 10 %, а в порівнянні з лютим 2014 р. – на 1,6 %. Загалом, у 2015 р. виробництво сільськогосподарської продукції в Україні скоротилося на 4,8 % відносно 2014 р. Сільськогоспвиробники у прошлому році виробили на 5,2 % менше, ніж рік тому, а населення скоротило виробництво на 4,3 % (данні наводяться без урахування тимчасово окупованих територій автономної республіки Крим та м. Севастополь, а також частини зони проведення антитерористичної операції) [2].

У 2015 р. порівняно з 2014 р. індекс обсягу сільськогосподарського виробництва становив 95,2 %, у т.ч. у сільськогосподарських підприємствах – 94,8 %, господарствах населення – 95,7 %. Індекс обсягу виробництва продукції рослинництва склав 94,7 %, у т.ч. у сільськогосподарських підприємствах – 94,2 %, у господарствах населення – 95,5 %. Індекс обсягу виробництва продукції тваринництва становив 96,3 %, у т.ч. у сільськогосподарських підприємствах – 96,5 %, у господарствах населення – 96,1 % (табл. 1) [3].

Таблиця 1 – Індеси виробництва валової продукції сільського господарства, % [3]

Роки	Усі категорії господарств			У тому числі					
				сільськогосподарські підприємства			господарства населення		
	валова прод-я	з неї		валова прод-я	з неї		валова прод-я	з неї	
		рослин-ництва	тварин-ництва		рослин-ництва	тварин-ництва		рослин-ництва	тварин-ництва
1990 рік = 100									
2010	69,1	86,6	50,6	47,7	57,7	33,3	119,2	207,7	75,5
2011	83,0	113,2	51,3	61,5	79,7	35,4	133,4	253,4	74,1
2012	79,8	104,7	53,5	57,8	71,6	38,0	131,2	243,6	75,7
2013	90,7	123,6	56,0	70,3	90,1	41,6	138,5	264,0	76,6
2014	92,6	127,6	55,8	73,1	93,9	43,1	138,5	269,0	74,0
2015	88,2	120,9	53,7	69,3	88,5	41,6	132,5	256,8	71,1
До попереднього року									
2010	98,6	95,9	103,6	97,7	93,7	109,2	99,4	98,7	100,4
2011	120,2	130,7	101,3	129,0	138,1	106,2	111,9	122,0	98,2
2012	96,1	92,6	104,3	94,0	89,8	107,5	98,4	96,2	102,1
2013	113,6	118,0	104,6	121,5	125,9	109,4	105,5	108,3	101,1
2014	102,2	103,2	99,7	104,0	104,2	103,5	100,0	101,9	96,7
2015	95,2	94,7	96,3	94,8	94,2	96,5	95,7	95,5	96,1

У 2015 р. валовий збір зернових і зернобобових культур становив 60,0 млн.т (у вазі після доробки), а їхня середня врожайність – 41,0 ц з 1 га. Порівняно з 2014 р. виробництво зерна скоротилося на 6,1 % (на 3,9 млн.т), що зумовлено зменшенням середньої врожайності з 1 га (на 6,2 %).

Валовий збір соняшнику на зерно (11,2 млн.т у вазі після доробки) порівняно з 2014 р. збільшився на 10,2 % виключно за рахунок зростання його врожайності на 11,9 %, яка в середньому становила 21,7 ц з 1 га.

Виробництво цукрових буряків для промислової переробки (10,3 млн.т) зменшилося на 34,7 % як за рахунок скорочення площі збирання на 28,3 %, так і зниження урожайності на 9,0 % (зібрано по 433,7 ц з 1 га).

Урожай ріпаку (1,7 млн.т) порівняно із 2014 р. скоротився на 20,8 %, що зумовлено зменшенням площі його збирання на 22,5 %, водночас його середня врожайність зросла на 2,4 % (зібрано по 26,0 ц з 1 га). Виробництво сої (3,9 млн.т) зросло на 0,9 % лише за рахунок збільшення площі збирання на 18,4 %, але її середня врожайність зменшилася на 14,4 % (зібрано по 18,5 ц з 1 га).

Господарствами всіх категорій зібрано 20,8 млн.т картоплі (на 12,1 % менше, ніж у 2014 р.), 9,2 млн.т овочів (на 4,4 % менше), 2,1 млн.т плодоягідної продукції (на 7,2 % більше), 376,1 тис.т винограду (на 13,7 % менше) (табл. 2).

Таблиця 2 – Частка продукції рослинництва і тваринництва у виробництві валової продукції сільського господарства, % [4]

Роки	Усі категорії господарств			Сільськогосподарські підприємства			Господарства населення		
	валова прод-я	у тому числі		валова прод-я	у тому числі		валова прод-я	у тому числі	
		рослин- ництва	тварин- ництва		рослин- ництва	тварин- ництва		рослин- ництва	тварин- ництва
2010	100,0	64,3	35,7	100,0	71,4	28,6	100,0	57,6	42,4
2011	100,0	69,9	30,1	100,0	76,5	23,5	100,0	62,8	37,2
2012	100,0	67,3	32,7	100,0	73,1	26,9	100,0	61,4	38,6
2013	100,0	69,9	30,1	100,0	75,8	24,2	100,0	63,0	37,0
2014	100,0	70,7	29,3	100,0	75,9	24,1	100,0	64,2	35,8
2015	100,0	70,3	29,7	100,0	75,4	24,6	100,0	64,1	35,9

Господарствами всіх категорій реалізовано на забій 3,3 млн.т худоби та птиці (у живій вазі), що на 1,4 % менше порівняно з 2014 р., вироблено 10,7 млн.т молока (на 4,0 % менше) та 16,8 млрд.шт яєць (на 14,3 % менше). Частка господарств населення у загальному виробництві цих продуктів тваринництва у 2014 р. складала відповідно 40 %, 75 % та 42 %.

За розрахунками, на 1 січня 2016р. поголів'я великої рогатої худоби становило 3,8 млн. голів (на 2,8 % менше, ніж на 1 січня 2015 р.), у т.ч. корів – 2,2 млн. (на 4,0 % менше), свиней – 7,1 млн. (на 3,5 % менше), овець і кіз – 1,3 млн. (на 3,2 % менше), птиці всіх видів – 210,0 млн. голів (на 1,6 % менше). Населенням утримувалось 66,4 % загальної кількості великої рогатої худоби, у т.ч. корів – 76,8 %, свиней – 47,6 %, овець і кіз – 85,9 %, птиці всіх видів – 43,8 % (табл. 3).

Міністерство аграрної політики України прогнозує, що весняна польова кампанія 2016 р.в Україні обійдеться аграріям в 79,2 млрд. грн., або на 20 % дорожче, ніж у 2015 р. За розрахунками фахівців, витрати сільгоспвиробників на те, щоб підготувати і засіяти 1 га ріллі, складуть 4121,9 грн. проти 3538,4 тис. грн. минулої весни [5].

Витрати на гектар могли б бути ще вищі – на стільки ж %, на скільки за останній рік девальвувала гривна. Проте ситуацію частково врятувало дизпаливо: завдяки падінню цін на нафту, його вартість сьогодні навіть трохи нижче торішньої. Ще одна причина, по якій істотно зростають витрати на посівну, це недосів озимини зернових і рапсу минулої осені. Так, якщо під урожай 2015 р. аграрії посіяли 8,9 млн. га, то під урожай 2016 р. - лише 7,1 млн. га. Більше того, взимку минулого року загинуло менше 0,4 млн. га посівів, а нинішньою – у два рази більше [5].

Таблиця 3 – Частка основних категорій господарств у виробництві валової продукції сільського господарства, % [4]

Роки	Валова продукція			Продукція рослинництва			Продукція тваринництва		
	усі категорії господарств	у тому числі		усі категорії господарств	у тому числі		усі категорії господарств	у тому числі	
		сільськогосподарські підприємства	господарства населення		сільськогосподарські підприємства	господарства населення		сільськогосподарські підприємства	господарства населення
2010	100,0	48,4	51,6	100,0	53,8	46,2	100,0	38,7	61,3
2011	100,0	52,0	48,0	100,0	56,8	43,2	100,0	40,6	59,4
2012	100,0	50,8	49,2	100,0	55,2	44,8	100,0	41,9	58,1
2013	100,0	54,3	45,7	100,0	58,8	41,2	100,0	43,8	56,2
2014	100,0	55,3	44,7	100,0	59,4	40,6	100,0	45,5	54,5
2015	100,0	55,1	44,9	100,0	59,1	40,9	100,0	45,6	54,4

Прогнозуючи витрати на весняну посівну в неповні 80 млн. грн, аграрне відомство визнає, що власними засобами для її проведення аграрії забезпечені лише на 84 %. Тобто розрахунковий дефіцит вже складає 13,5 млн. грн., а реальний може виявитися майже втричі більше. І ця обставина вселяє найсерйозніші побоювання за долю майбутнього.

Сьогодні завершилися публічні консультації – черговий етап формування Комплексної стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій на 2015-2020 рр., який містить наступні пункти:

1. Наближення законодавства України в агропромисловому комплексі до законодавства ЄС.
2. Деретуляція в агропромисловому комплексі.
3. Фактори виробництва в агропромисловому комплексі.
4. Розвиток аграрної політики в сфері науки, освіти та інновацій.
5. Управління виробництвом і ринком АПК.
6. Державна підтримка та оподаткування у сфері сільського господарства.
7. Розвиток сільських територій.
8. Управління ресурсами в сільському господарстві.

Заявлені цілі досить амбітні, а отже, потребують тісної співпраці державного, громадського секторів та бізнесу [6].

Реформування АПК України гостро потрібне, що б наблизити модель господарювання вітчизняного сільського господарства до кращих сучасних світових стандартів. Причому, істотну роль в реформуванні має бути відведена впровадженню системних моделей господарювання в аграрній сфері.

Системна робота повинна розпочинатися з аналізу вузьких місць, які гальмують розвиток галузі АПК і, перш ніж перейти до їх аналізу, необхідно зробити важливий акцент – доля малого і середнього фермера у виробництві плодоовочевої сільгосппродукції перевищує 80% від усього валу виробництва в Україні, а по таких культурах як, волошистий горіх, агрус, вишня, малина, груші, абрикоса, лук зелений, часник, огірки, картопля, салатний перець, зелень та ін. наближається до 100%. Тому загрози, які пов'язані з вимиванням і так дуже незначних величин капіталізації дрібного і середнього сільгоспвиробника, виглядають продуктами харчування населення країни, що лякають на фоні стабільного забезпечення [7].

Фокусувати свої зусилля необхідно на поетапному вирішенні наступних гострих проблем:

- відсутність системних підходів щодо взаємодії усіх секторів галузі;
- відсутність достатніх оборотних ресурсів і доступних кредитів для їх поповнення;
- недосконала нормативно-правова система пов'язана з аграрною політикою України;
- надмірне податкове навантаження;
- проблема нестабільного, і традиційно завищеного ціноутворення на паливо мастильні матеріали (ПММ), при повній відсутності компенсаційних державних механізмів;
- зношена матеріально-технічна база;
- тотальна корупція в дозвільній системі України пов'язана з АПК;
- недостатня кваліфікація дрібного фермера в питаннях сучасних методів прогресивного сільгоспвиробництва;
- відсутність серйозної системної роботи на рівні законодавчої гілки влади по лобіюванню інтересів дрібного і середнього фермера в питаннях законотворчості;
- недостатній перелік заходів з боку держави по підтримці малого і середнього фермера;
- низька кваліфікація молодих фахівців (випускників) профільних вищих учбових закладів орієнтованих на АПК;
- недостатнє стимулювання аграрної науки з боку держави;
- нерозвинена і зношена інфраструктура пов'язана із забезпеченням товаропотоков в країні;
- недосконала експортна стратегія держави в області АПК;
- відсутність реальних регіональних і загальнодержавних середньострокових і довгострокових стратегій розвитку сільськогосподарської галузі України, у тому числі ґрунтованих на мережевій економіці;
- погіршення ситуації з організацією поливу на зрошуваних землях півдня України;
- загрози пов'язані з введенням в комерційний оборот земельних ресурсів країни;
- тощо.

З вищевикладеного можна визначити шляхи вирішення проблем, а саме:

- пошук інноваційних рішень пов'язаних з мінімізацією витрат на прибирання, транспортування, зберігання і переробку сільськогосподарської продукції;
- впровадження передових моделей ведення бізнесу, в першу чергу, ґрунтованих на мережевій економіці;
- побудова ефективних моделей взаємодії науки і успішного бізнесу;
- розробка заходів, стимулюючих процеси кооперації дрібних і середніх фермерів;
- роботу пов'язану з розширенням існуючих і вихід на нові ринки збуту продукції аграріїв України;
- роботу пов'язану з підвищенням якості підготовки молодих фахівців в області АПК, у тому числі і за рахунок обміну досвідом з провідними економіками світу;
- реформування АПК України.

Висновки

Незважаючи на проблеми, которые сопровождают текущий этап развития сельскохозяйственного производства, для Украины, альтернативы в реформировании и расширении производственных мощностей в области сельского хозяйства не существует. Мы должны целенаправленно работать над тем, чтобы в ближайшие несколько лет наша сельскохозяйственная продукция могла выйти на новый уровень конкуренции с аналогичной продукцией передовых экономик мира.

Незважаючи на певні успіхи, аграрна галузь все одно потребує систематичних реформ. Насамперед – у переході на стандарти ЄС, що дасть можливість наростити експорт.

В рамках стратегії можна визначити три ключових пріоритети реформування: наближення законодавства до стандартів ЄС та дерегуляція; підвищення конкурентоспроможності сільського господарства; а також розвиток сільських територій та захист навколишнього середовища.

Для того, щоб мати успіх на ринку Євросоюзу, продукція повинна бути конкурентоспроможною. Чинне українське законодавство ще не дозволяє використання такої можливості. Впровадження європейських норм фактично спонукатиме зміну самої системи встановлення вимог до такої продукції – від добровільного застосування до мінімальних, але обов'язкових, вимог на рівні законодавства.

Тому, дерегуляція аграрної галузі є передумовою покращення ведення бізнесу та успішного реформування сільського господарства України. Однак дерегуляція, як і будь-яка ініціатива, має проводитися з урахуванням особливостей українського ринку, вимог до харчової та продовольчої безпеки і відповідати стандартам ЄС.

Список використаної літератури:

1. Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава : Програма економічних реформ на 2010–2014 роки від 2 черв. 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.
2. Производство с/х продукции в Украине падает. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrapk.com/news/ua/proizvodstvo_sh_prodykcii_v_ukraine_padaet.html.
3. Посівні площі сільськогосподарських культур під урожай 2015 року. Державна служба статистики України. – К., 2015. – 53 с.
4. Реалізація продукції сільськогосподарськими підприємствами у 2015 році. Державна служба статистики України. – К., 2016. – 109 с.
5. Аграрні стандарти ЄС. Що залишається поза увагою? / Таїсія Ключко. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrapk.com/news/ua/posevnaya_v_ukraine_oboidetsya_agrariyam_na_20_doroje_chem_godom_ranee.html.
6. Український АПК: 5 років «європейських» реформ / Владислава Рутицька. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/experts/2015/05/22/7034011/>.
7. Аграрный сектор Украины: проблемы и перспективы развития. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ea-f-tech.com/agrarnyj_sektor_ukrainy-problemy_i_perspektivy_razvitiya_apk_ukrainy.html.

Ключові слова: агропромисловий комплекс, сільгоспвиробники, сільгоспродукція, інтеграція, аграрна реформа, конкуренція, аграрний сектор, продовольча безпека, рослинництво, тваринництво

Ключевые слова: агропромышленный комплекс, сельхозпроизводители, сельхозпродукция, интеграция, аграрная реформа, конкуренция, аграрный сектор, продовольственная безопасность, растениеводство, животноводство.

Keywords: agribusiness, agricultural, agricultural products, integration, agrarian reform, competition, agriculture, food security, crop production, animal husbandry.